

MUHBA Plaça del Rei

Saló del Tinell
08002 Barcelona
tel. 93 256 21 00
www.museuhistoria.bcn.cat

Exposició
26/02/10 - 26/09/10

Horari de visita

1/10 - 31/03: de dimarts a dissabte,
de 10 a 14 h i de 16 a 19 h.

01/04 - 30/09: de dimarts a dissabte, de 10 a 20 h.

Durant tot l'any, diumenges de 10 a 20 h.
Dilluns tancat.

MUIBA
MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA

CATALÀ

LA
INVENCIÓ
D'UNA
CAPITAL

CERDÀ i BARCELONA LA PRIMERA METRÒPOLI, 1853 - 1897

Patrocina:
abertix SIEMENS el Periódico

Colabora:
COMRàdio

BARCELONA
CULTURA

Ajuntament de Barcelona

www.museuhistoria.bcn.cat

August Brauneck, Vista general de Barcelona, 1860, RBPN

PROPÒSIT

L'impuls barceloní de mitjan vuit-cents ha passat desapercebut fins a temps relativament recents pels estudiosos de la història urbana europea: es feia difícil imaginar que una ciutat tan allunyada de l'epicentre de la modernització continental pogués tenir un potencial tan sòlid i remarcable.

Aquella ciutat que aconseguí mantenir la seva posició en la xarxa urbana europea durant l'Edat Moderna i que demostrà prou cohesió per superar la maltempada de 1714, va col·locar-se en una posició capdavantera entre les ciutats manufactureres al llarg del set-cents i va protagonitzar a mitjan segle XIX un esclat com el de poques altres urbs del continent. Un esclat sobre el qual es va bastir la seva presentació pública a Europa, amb motiu de l'Exposició Universal de 1888, com a metròpoli moderna i com a capital d'una Catalunya renaixent.

El títol de l'exposició uneix els noms de Cerdà i Barcelona, perquè la ideació de pla d'eixample i reforma no fou l'obra d'un geni visionari, ni la seva adopció com a pauta per al creixement de la ciutat fou el mer resultat d'una conjuntural imposició externa. De fet, la concepció, l'aprovació i la posada en pràctica del Pla Cerdà s'inserten plenament en la complexa història barcelonina, amb un Ajuntament que a mitjan segle XIX liderava en solitari a tot l'Estat la causa de la ciutat moderna.

En aquest 150è aniversari de l'aprovació del Pla s'ha produït un avenç important en el coneixement d'aquell moment històric, de les característiques del pla –començant per la seva escala metropolitana, reconeguda amb la unificació municipal de 1897– i dels resultats de la seva aplicació un segle i mig després, quan Barcelona es pregunta de nou sobre la fesomia de la metròpoli i sobre quines haurien de ser-ne les modalitats de govern.

Aquest avenç en el coneixement de la trajectòria i els potencials de la ciutat de Cerdà s'ha manifestat en un remarcable gruix de recerques, seminaris, exposicions i publicacions. L'aposta del Museu d'Història de Barcelona se situa en la perspectiva fins ara menys fressada: la d'historitzar Cerdà i el seu pla, la de situar-los dins del procés urbà barceloní, tant pel que fa als seus orígens com pel que fa a les vicissituds de la seva materialització pràctica.

Joan Roca i Albert
Director del MUHBA

La ideació de l'Eixample de Barcelona per Ildefons Cerdà no fou sols l'obra d'un geni individual, sinó també l'expressió de les energies de tota una societat. Sempre que la ciutat hagut d'enfrontar-se a reptes decisius, el govern local ha aspirat a tractar sense intermediaris amb els caps de l'Estat. És el que es va fer, just abans de l'entrada de Cerdà en l'escenari, amb el document adreçat a la reina Isabel II el 1853 per aconseguir un eixample sense més límits que els imposats per la natura. La pàgina més brillant d'aquest text, preparat per Manuel Duran i Bas, secretari de l'Ajuntament i de la Comissió Municipal d'Eixample, presenta la gran ciutat com l'únic entorn que permet aprofitar plenament les oportunitats que ofereixen els invents moderns.

Ildefons Cerdà navega, doncs, amb el vent a favor des del moment, a final de l'any 1854, en que assumeix protagonisme. Les interpretacions usuals sobre la gènesi de l'Eixample, basades en un enfrontament radical entre Cerdà i l'ambient barceloní, obliden quines foren les fonts d'inspiració de l'enginyer i com ell s'esforçà per donar a aquella societat puixant allò que necessitava per expandir-se.

En l'empresa de l'Eixample confluïren una societat que volia i necessitava alliberar-se de les muralles i obrir-se a la modernitat i un enginyer civil que posseïa la saviesa per concebre una forma urbana adequada a les aspiracions col·lectives. Tan important com aquesta capacitat inventiva de Cerdà, fou el seu sentit pràctic: no es tancà en una defensa a ultrança del seu disseny contra els crítics, sinó que el va anar adaptant a les exigències i oportunitats conjunturals.

L'afany compartit per Cerdà i Duran i Bas és més comprensible si l'entendem com la reacció civilitzada contra l'empetiment deliberat de Barcelona que havia inaugurat la història contemporània de la ciutat el 1714. Amb el govern autònom del Consell de Cent abolit, el territori municipal retallat, el patrimoni confiscat i l'administració desmuntada, Barcelona havia quedat reduïda per la monarquia absoluta a capital de corregiment, com Mataró o, fins i tot, Talarn.

A mitjan segle XIX, la generació que, mirant Europa, ha mecanitzat la indústria i imposat el liberalisme assumeix conscientment un tercer repte: retornar a Barcelona la seva posició dins Catalunya i aixecar la ciutat al nivell de les grans capitals europees. Com és ara reconegut internacionalment, l'Eixample de Cerdà ha de figurar, juntament amb la reforma de Haussmann a París i la urbanització del Ring a Viena –dues capitals imperials–, com una de les tres aportacions més ambicioses de l'urbanisme vuitcentista a Europa.

Marina López Guallar
Comissària de l'exposició

1853

Lluís Rigalt i Farriols, Carrer de la Princesa, 1867, RACBASJ

BARCELONA: REFORMA I EIXAMPLE

El procés de modernització de Barcelona s'accelera als anys trenta del segle XIX. Triomfa el liberalisme, la indústria es mecanitza i s'imposa el pensament científista. Es fan inajornables la reforma de la ciutat antiga i l'eixample. El debat sobre l'eixample és estèril perquè les muralles són intocables per als militars.

La reforma resulta incompleta i modesta, encara que la desamortització possibilita operacions importants. Manca un plànol general d'alineacions obligatòries per a la propietat, instrument clau de la renovació de París, que és el model de Barcelona.

Als anys cinquanta, l'Ajuntament promou una reforma ambiciosa i opta per la ruptura amb els militars. La reivindicació ciutadana de l'eixample il·limitat triomfa el 1854 i el 1859. En totes dues ocasions, Cerdà n'és protagonista, però la seva relació amb la resta d'actors varia entre una conjuntura i la següent.

1859

ELS ESTUDIS SOBRE LA CIUTAT, 1844-1849

A Barcelona, com a Europa, la societat es converteix en objecte de ciència en els primers anys del vuit-cents. L'estadística n'és l'instrument, es creen institucions que recullen dades i es publiquen treballs. La teoria higienista avança hipòtesis i solucions a una de les causes de la gran mortalitat urbana: les crisis epidèmiques.

Cerdà viu aquest ambient i té l'originalitat de l'ambició: fundar una ciència de la urbanització que sistematitzi els coneixements com a base sòlida d'intervenció racional. L'alta densitat, com a causa de la sobremortalitat distintiva de Barcelona, és la tesi principal i la justificació inqüestionable de l'eixample il·limitat.

LA REFORMA INTERIOR, 1852

Els recursos municipals destinats a obres són escassos i es gasten en manteniment i conservació. El 1836 es promulga la llei que obliga a indemnitzar els propietaris abans d'expropiar per raó d'utilitat pública.

El 1852 l'Ajuntament recorre al crèdit per finançar l'obertura del carrer de la Princesa, que conclou l'eix transversal format pels carrers de Ferran i Jaume I. És la reforma paradigmàtica de la modernitat: una via recta, ampla i amb vocació comercial, que connecta els dos passeigs arbrats de la ciutat.

La plaça oberta en aquella via, l'actual plaça de Sant Jaume, és el nou centre polític de la ciutat i palesa el protagonisme de la societat civil i el gust neoclàssic dels arquitectes.

ELS AGENTS URBANS, 1852-1854

La Llei d'ajuntaments del 1845 divideix les competències urbanístiques entre municipi, Govern Civil i Govern central.

L'obra pública urbana és atribució municipal. L'Ajuntament reivindica la seva iniciativa i intenta consolidar-la a la pràctica durant els anys cinquanta.

El programa és dictat per la classe dirigent, única amb representació política, però l'aprovació definitiva dels projectes correspon a les instàncies supra-municipals, que poden bloquejar l'execució de les obres. El consistori intenta evitar-ho mitjançant la negociació i la pressió directa del *lobby* català a Madrid.

Josep Mas i Vila. Plànol geomètric de la ciutat de Barcelona, 1842, AHCB

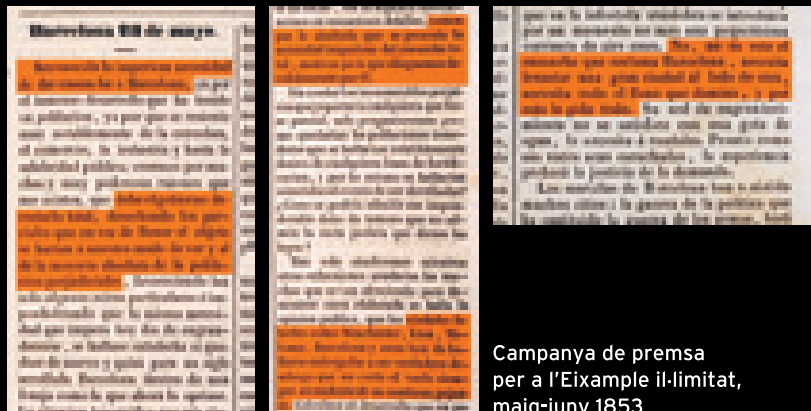
L'EIXAMPLE IL·LIMITAT, 1853-54

Tècnics militars i civils debaten sobre l'eixample al llarg dels anys quaranta, però les diferències són insalvables.

Els militars proposen eixamplaments reduïts per salvaguardar les muralles. Els arquitectes critiquen la migradesa d'aquestes propostes i projecten dissenys urbanístics més acurats i més ambiciosos.

El tombant decisiu que tanca el debat es produeix el 1853, quan el bloc civil –Ajuntament i forces vives– pacta un programa de tres punts: a) eixample il·limitat; b) propietat municipal dels terrenys de les muralles; c) passeig arbrat en lloc del perímetre fortificat.

El pas següent és presentar aquest programa al Govern de l'Estat i demanar el seu suport per tirar-lo endavant.

Campanya de premsa per a l'Eixample il·limitat, maig-juny 1853

UN PROGRAMA PÚBLIC ÚNIC, 1854-55

El 1854 Barcelona se suma al cop d'estat progressista i inicia l'enderroc de les muralles, ratificat pel nou Govern. El programa d'eixample il·limitat es comença a executar i l'Estat finança el plànol topogràfic dels afores de Barcelona, elaborat per Cerdà el 1855.

L'Ajuntament i el Govern Civil frenen un projecte parcial presentat pels propietaris dels afores i defensen, en contrapartida, l'elaboració d'un plànol general d'eixample que s'haurà d'escollir per concurs públic.

Les bases del concurs, fruit d'una comissió ciutadana, i l'avantprojecte d'eixample preparat per Cerdà són abandonats el 1856 amb el retorn dels moderats al poder.

DOS PROGRAMES PÚBLICS, 1859

El nou gabinet de la Unió Liberal concedeix a Barcelona l'eixample il·limitat el desembre del 1858.

A petició del mateix Cerdà, el Ministeri de Foment l'autoritza perquè faci els estudis del plànol d'eixample pel seu compte. L'Ajuntament, amb el vistiplau del Govern Civil i la participació ciutadana, convoca el concurs públic amb les bases del 1855 revisades i afegint-hi la reforma de la ciutat antiga. Abans que es resolgui el concurs, el Govern aprova el projecte de Cerdà, que també ha incorporat la reforma interior. L'Ajuntament presenta un recurs de revocació contra la decisió governamental.

Aleshores, els propietaris dels afores renuncien al seu projecte d'eixample parcial i donen suport a Cerdà per començar a construir immediatament.

Antoni Rovira i Trias. Plànol del projecte d'eixample de la ciutat de Barcelona, 1859

Ildefons Cerdà. Fotografia, autor desconegut

1860

CERDÀ: TEÒRIC DE LA CIUTAT I GESTOR DE L'EIXAMPLE

Hi ha un Cerdà teòric de la ciutat: quietud i moviment, habitatge i vies, són els elements de la vida urbana moderna. Com a enginyer, és expert en viabilitat, però l'higienisme determina la seva concepció de la casa.

Hi ha un altre Cerdà gestor de l'eixample: el plànol del 1859 és un projecte que per força s'ha d'acabar sobre el terreny, i se'n faran reelaboracions contínues. El procés posarà en relleu la capacitat inesgotable de Cerdà d'inventar solucions als problemes de l'execució de l'eixample.

Hi ha un tercer Cerdà, enfrontat a altres professionals: a propòsit de la relació entre ciutat i monument i, sobretot, del caràcter indicatiu o prescriptiu de les localitzacions de serveis i equipsaments del plànol del 1859.

1866

1860: EL TRIOMF DE CERDÀ

Podem parlar de triomf de Cerdà en el període que va de maig a octubre del 1860, en què se succeeixen un seguit d'esdeveniments favorables: el decret que autoritza la construcció a l'eixample d'acord amb el plànol del 1859; la concessió del primer permís per edificar al líder dels propietaris dels afores; la visita d'Isabel II a Barcelona per inaugurar solemnement l'engegada de la nova ciutat; la unanimitat de les institucions per celebrar el motiu de la visita. Després de tants anys i tantes vicissituds per aconseguir l'eixample, la magnitud de l'objectiu assolit sembla que esborra els enfrontaments anteriors.

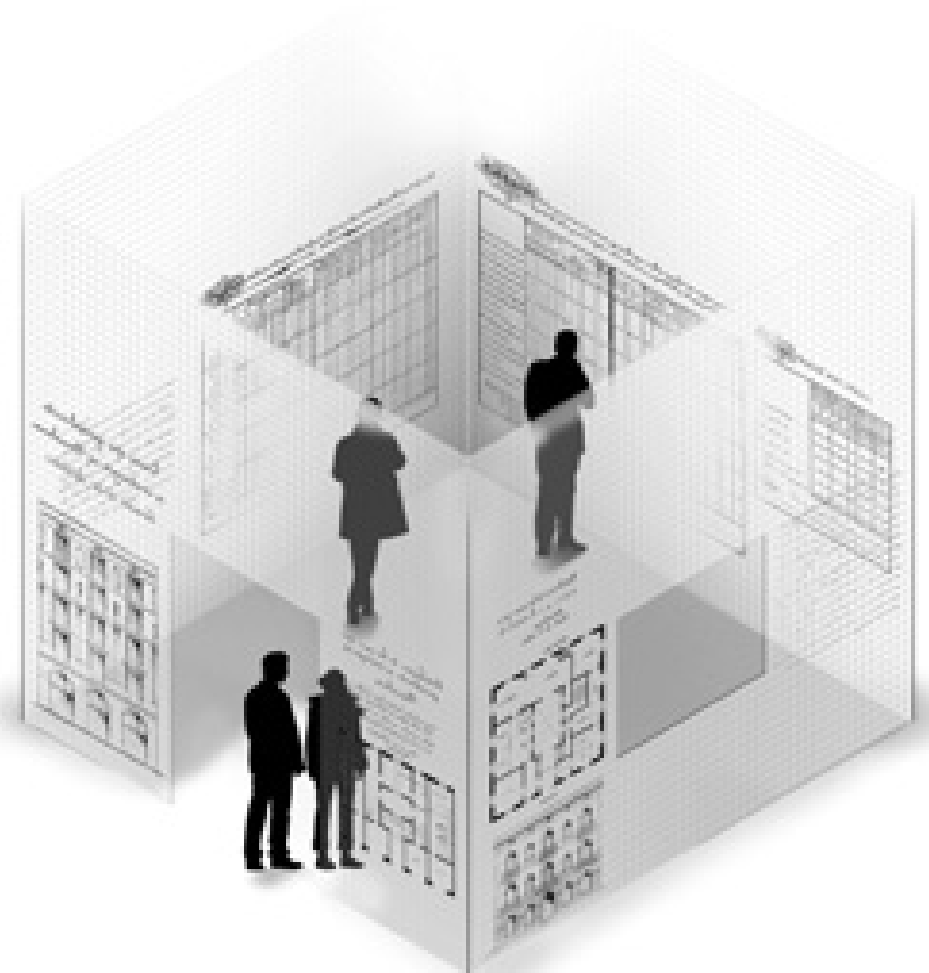
August Brauneck, 1860.
Homenatge a la reina Isabel II
dels representants dels
interessos agraris. RBPN

August Brauneck, 1860.
La España Industrial. RBPN

LA TEORIA: EL CUB ATMOSFÈRIC

Durant el segle XIX es creu que la qualitat de l'aire determina el contagi epidèmic, produït per via respiratòria. El cub atmosfèric és la quantitat d'aire pur disponible en el dormitori tancat d'una parella, on cada nit es recuperen forces. A la ciutat antiga, el cub atmosfèric oscil·la entre una quarta part i la meitat del necessari. La consigna de l'eixample serà dotar tots els habitatges de la quantitat idònia d'aire respirable, amb una proporció d'espai del 50 % dedicada al conjunt dels dormitoris. La casa ideal és cúbica, als quatre vents i envoltada de verd, però només és a l'abast d'una minoria.

LA PRÀCTICA: LA GESTIÓ DE L'EIXAMPLE

El Govern delega expressament en el governador civil la responsabilitat de fer possible començar a construir a l'eixample; Cerdà n'és el tècnic assessor i l'Ajuntament queda marginat del procés. Els propietaris s'han de dirigir a l'autoritat provincial per obtenir la llicència d'obres, amb l'alineació particular de la finca fixada per Cerdà. A canvi, han de cedir gratuïtament els terrenys per a vials, sufragar la part corresponent de la infraestructura del carrer i respectar certs límits en l'aprofitament de la parcel·la i en l'altura de l'edifici. És tan sols una part del treball de Cerdà com a gestor.

LES CONFRONTACIONS: CERDÀ, GARRIGA, MOLINA

L'any 1862, el Govern rectifica i reconeix les competències municipals sobre l'eixample. El canvi afavoreix que el Ministeri de Governació aprovi el projecte d'obertura d'un bulevard ampli i arbrat als terrenys de les antigues muralles, un dels tres punts del programa municipal del 1853. Però Cerdà, per encàrrec de la Hisenda estatal, parcel·la aquests terrenys, que són venuts a particulars. Un any més tard, l'Ajuntament reconeix que li és impossible d'indemnitzar els propietaris, retira el projecte de bulevard i l'aprovació estatal queda sense efecte. El desenllaç porta Cerdà a presentar, el 1865, un primer disseny de la plaça de Catalunya no prevista en el plànol del 1859.

Ildelfons Cerdà. Plànol d'alineacions
de l'Eixample i la reforma de Barcelona,
sense data [1861], AHCB

Miquel Garriga i Roca. Segon projecte
de Boulevard, part superior,
2 d'agost de 1861, AHCB

REGLES BARCELONINES I LLEIS ESTATALS

El 1860 el Govern es compromet a fer una llei general per a eixamples i reformes a les ciutats espanyoles, però hi renuncia a mitjan 1862.

A Barcelona el governador dicta un reglament per blindar la cessió gratuïta dels terrenys per als vials, però aleshores triomfa un recurs particular elevat a Madrid, i el Govern s'apressa a aprovar una llei d'eixample el 1864.

La nova llei obliga a indemnitzar en cas de traspàs de sòl de la propietat privada al domini públic i preveu per a les cessions voluntàries només estímuls fiscals. Però el debat sobre el finançament de l'obra pública i l'aplicació de les disposicions estatals a l'eixample barceloní continua obert fins als anys noranta del segle XIX.

Normes urbanístiques espanyoles. Entre la legislació estatal i la inspiració barcelonina, 1864

LA CONTRADICCIÓ DEL 1864	
LEGISLACIÓ ESTATAL	REGLAMENTS BARCELONINS
LLEI D'EIXAMPLE DEL 1864	DICTAMEN I PROJECTE DE REGLAMENT DE LA JUNTA DE PROPIETARIS
Foment de la construcció d'habitatges, més que regulació de l'eixample	Regulació de la construcció a l'eixample
Obtenció de vials mitjançant l'expropiació (Llei del 1836)	Proposta de mancomunitat general de propietaris de l'eixample per repartir el cost de la cessió gratuïta dels terrenys entre tots els propietaris «[...] el perímetro del Ensanche constituye una sola entidad perteneciente a la masa común de los propietarios. Los terrenos destinados a la viabilidad pública deben ser considerados como un gravamen general que pesa sobre la totalidad [...]»
FINANÇAMENT DIFERIT DE L'EIXAMPLE Els augments futurs de la contribució urbana són assignats als ajuntaments, i mentrestant es faran emprèstits.	Sense pagament del dret d'edificació, no hi ha llicència d'obres «[...] los permisos de edificación son el medio adoptado para que cada propietario satisfaga el terreno y obras necesarias en la semi-calle contigua a las fachadas de su propiedad, gravamen fundado en disposiciones prácticas, jurisprudencia y principios de derecho vigentes.»
Exempcions fiscals en cas de cessió gratuïta	Proposta de finançament dels carrers de l'eixample basada en el dret d'edificació AVANÇAR RECURSOS PER URBANITZAR L'EIXAMPLE A L'AJUNTAMENT DE BARCELONA
DIMISSIÓ DE CERDÀ en constituir-se la Junta d'Eixample de Barcelona	Propietaris promotors Per poder fer negoci, cedeixen el terreny, paguen el carrer i avancen els diners per expropiar; són compensats amb els ingressos dels drets d'edificació que paguen tots els propietaris

Vista de Barcelona des del Tíbidabo, Pavelló de la Reina, construït el 1888, AFB

1860

VERS LA DIMENSIÓ METROPOLITANA

El creixement i la concentració de la població són els primers fenòmens que fan visible la transformació progressiva de Barcelona de ciutat tancada en metròpoli expansiva.

Apareix aviat la necessitat de controlar el procés i de crear l'òrgan de govern adequat.

Es continua potenciant el centre de la nova aglomeració, on es localitzen els edificis oficials, les institucions financeres i el comerç de luxe. L'embelliment i la monumentalització de la ciutat s'adrecen a la construcció d'una identitat. La projecció a escala internacional i el turisme acompanyen el procés de metropolització.

Rius i Taulet, alcalde durant nou anys i en quatre ocasions entre 1872 i 1889, lidera l'empresa de convertir Barcelona en una de les grans capitals europees.

1897

EL PROCÉS DE CREIXEMENT

La distribució del creixement afecta desigualment les peces que formen el continu urbà del Pla de Barcelona, amb zones expansives, àrees de transició, espais obsolets i urbanitzacions marginals.

Aquesta diversitat és pal·liada pels fluxos que connecten tot el territori: xarxes de transport, difusió de la indústria, previsió d'extensió dels serveis bàsics de la ciutat més enllà del terme municipal i voluntat d'homogeneïtzar els equipaments dels diversos municipis.

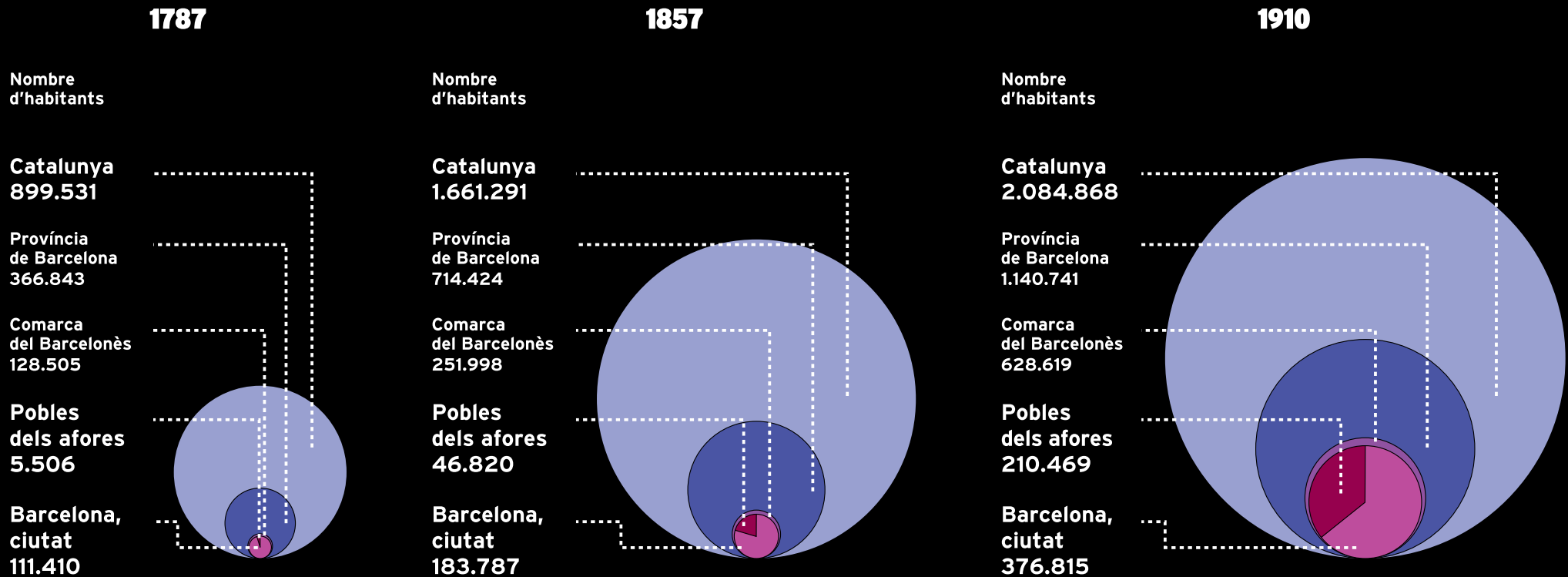
L'Ajuntament se centra en la consolidació i l'expansió de l'eixample; la reforma interior, en mans de la iniciativa privada, no prospera.

FITES DE L'AMBICIÓ METROPOLITANA

La retòrica és inseparable de la política, que demana habilitat per explicar-se i per convèncer els reticents.

El discurs polític clàssic, dels notables per als notables, ja no és efectiu a la darrerria del XIX. Manifestacions, protestes, mostres, certàmens i commemoracions prenen el relleu i generen imatges amb una forta càrrega simbòlica.

La creació artística comunica bé, especialment l'arquitectura. L'edifici de la Universitat, el Parc de la Ciutadella i el conjunt de l'Exposició Universal expressen els valors vertebradors de la societat barcelonina i són fites de l'evolució arquitectònica catalana.

Font: Jordi Nadal, «La Població», dins Joaquim Nadal i Philippe Wolff, *Història de Catalunya*, 1983

Barcelona: formació d'una capital

LA UNIVERSITAT

Moltes d'aquestes fites metropolitanes parlen del rebuig de l'estat de coses imposat el 1714.

La història de la Universitat ho demostra. Felip V la trasllada a Cervera i l'Ajuntament la recupera amb la instauració del liberalisme. Allotjada al convent del Carme en el moment de la desamortització, troba la seu definitiva a l'eixample i és el primer i l'únic gran edifici construït a la nova ciutat amb finançament públic.

Malgrat que les obres es prolongaren fins al 1884, l'edifici s'acaba el 1868. La decoració del Saló de Graus, que és esplèndida, s'ajusta al caràcter estatal de la institució.

EL PARC DE LA CIUTADELLA

El 1868 l'autoafirmació revolucionària i la consciència de les mancances de l'eixample –ni espais verds, ni equipaments, ni edificis representatius– susciten una polèmica sobre els usos dels terrenys de la Ciutadella.

La decisió final a favor del parc entra en conflicte amb les previsions del plànol del 1859. El projecte guanyador de Fontserè combina el jardí amb la construcció d'un mercat i la creació d'un nou barri a un costat, i amb una zona d'equipaments a l'altre.

L'operació és un triomf puntual, fruit d'una conjuntura política favorable i d'una negociació amb l'Estat que, per primera vegada, satisfà les demandes del consistori.

L'EXPOSICIÓ UNIVERSAL DE 1888

L'Exposició és un projecte privat, al qual l'Ajuntament cedeix uns terrenys del Parc de la Ciutadella. L'incompliment de les expectatives és la causa de la intervenció pública.

En aquesta segona etapa, s'aconsegueix comprometre l'Estat espanyol en el finançament i la projecció exterior de l'Exposició, i s'aprofita l'ocasió per obtenir el traspàs d'edificis i solars militars que bloquegen l'expansió urbana en diferents punts de la ciutat.

Els nous responsables de l'Exposició aprofiten marginalment les construccions heretades; ultimem el projecte de Fontserè a mig fer i utilitzen el Parc com a embolcall de l'Exposició, i l'Exposició com a aparador de l'arquitectura modernista.

Josep Fontseré i Mestres. Projecte d'urbanització dels terrenys de la Ciutadella i els seus voltants, 1872. AHCB

L'AGREGACIÓ DELS POBLES

Les «Bases» elaborades el 1855 per al concurs de plànols d'eixample ja duïen implícita la fusió de Barcelona amb els vuit pobles circumdants. L'agregació queda plasmada al plànol Cerdà, utilitzat per l'Ajuntament per intentar dur a terme la legalització de la refosa municipal.

El 1876, l'excalde Rius i Taulet presenta al Congrés dels Diputats una esmena a la llei municipal que autoritza el Govern a decretar l'agregació. L'oposició dels pobles i del partit conservador bloquejaren durant molt de temps l'ús d'aquella via; tampoc no prospera la negociació, que és l'alternativa impulsada per Rius i Taulet quan torna a l'alcaldia el 1881, després de la seva etapa com a diputat.

El 1891, ja desaparegut Rius i Taulet, l'Ajuntament reclama el decret d'agregació, que no obté fins al 1897 a canvi de pagar una contribució extraordinària de guerra.

«Si desde el pie de la montaña [Montjuïc] subimos a la cima, gozaremos de un panorama incomparable. Una inmensa extensión de edificios llena todo el espacio visible, uniendo en una sola y vasta metrópoli lo que antes eran varias poblaciones. En esa monótona masa de color gris se destacan, por el color del tiempo, los campanarios de la Catedral, las torres de Santa María y, por sus manchas verdes, el Parque y las avenidas del Ensanche. Un conjunto animado por el rumor vago que sube de la industriosa ciudad, velado a trechos por el humo de las altas chimeneas, modernos obeliscos erigidos a la gloria del trabajo; el mismo mar que sustentara antes la galera de la guerra, hoy surcado por los vapores de hierro, almacenes flotantes que llevan en su seno los productos de todos los países.»

Antoni Aulestia i Pijoan, *Cataluña, 1884*

Barcelona des de Montjuïc. *Barcelona a la vista. 1903-1905*

EXPOSICIÓ

MUHBA Plaça del Rei Saló del Tinell

Horari de visita

26/02 - 31/03:

de dimarts a dissabte, de 10 a 14 h i de 16 a 19 h.

01/04 - 26/09:

de dimarts a dissabte, de 10 a 20 h.

Durant tot l'any, diumenges de 10 a 20 h.

Dilluns tancat.

Visites comentades

Cada primer i tercer diumenge de mes, a les 12 h.

Idioma: català i castellà. En altres idiomes amb concertació prèvia.

Visita conjunta a les exposicions Barcelona i els Jocs Florals / Cerdà i Barcelona

Diumenges 28 de febrer, 7 i 14 de març, a les 11 h

Idioma: català i castellà.

VISITES COL-LOQUI

Un passeig personal per les exposicions Cerdà i Barcelona, la primera metròpoli, 1853-1897 i Barcelona i els Jocs Florals, amb els seus comissaris i assessors.

Barcelona i els Jocs Florals / Cerdà i Barcelona

Una visió conjunta de les dues exposicions a càrrec dels seus comissaris Josep M. Domingo i Marina López

Dimecres 3 de març a les 18.30 h

Cerdà i Barcelona. La primera metròpoli, 1853-1897, Marina López

Dimecres 14 d'abril a les 18.30 h

El programa municipal i l'aprovació del Pla Cerdà, Glòria Santa-Maria

Dimecres 21 d'abril a les 18.30 h

Barcelona, visions de la primera metròpoli

Teresa Navas

Dimecres 28 d'abril a les 18.30 h

Contra la densitat: higienisme, salut pública i l'eixample Cerdà, Francesc Muñoz

Dimecres 5 maig a les 18.30 h

Cerdà a la recerca de l'hàbitat ideal: el cub atmosfèric, Ramon Grau

Dimecres 12 de maig a les 18.30 h

El Pla d'Eixample i el creixement urbà. La ciutat de finals del segle XIX, Mercè Tatjer

Dimecres 26 de maig a les 18.30 h

ITINERARIS URBANS

Amb motiu de l'Any Cerdà, el Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB) i el Museu d'Història de Barcelona (MUHBA) presenten una proposta conjunta d'itineraris urbans que consideren Cerdà com l'origen de la Barcelona moderna i estableixen un diàleg actiu entre passat i futur, entre la ciutat construïda i els projectes que transformen la Barcelona actual.

www.anycerda.org

Idioma: en català. En castellà i altres idiomes amb concertació prèvia. Possibilitat, per a grups, de fer els itineraris el dia i hora que més convingui.

La construcció d'una visió romàntica de ciutat

A mitjan segle XIX, en paral·lel a la renaixença de la llengua catalana, es va produir una reformulació romàntica de la idea de monument, es va dignificar l'espai urbà de Barcelona, es van enderrocar les muralles i es va aprovar el Pla de l'Eixample d'Ildefons Cerdà. Itinerari per diversos edificis, places, carrers i monuments, des del Liceu fins a l'Acadèmia de Bones Lletres.

Dissabtes 6 de març, 17 d'abril, 22 de maig i 26 de juny a les 11 h

Raó, passió i negoci en la construcció de l'Eixample

Recorregut pels punts de coincidència i de divergència entre el Pla Cerdà, les propostes arquitectòniques del modernisme i del noucentisme i la promoció immobiliària, des de finals de segle XIX fins a mitjan segle XX a l'Eixample. L'itinerari recorre des de l'Illa de la Discòrdia fins als confins amb Gràcia, per tornar a baixar a la Pedrera.

Dissabtes 13 de febrer, 13 de març i 19 de juny a les 10.30 h

L'Eixample, la Ciutadella, el Born i l'Exposició de 1888

A la confluència entre la vella i la nova ciutat, el Parc de la Ciutadella i la urbanització a l'entorn del nou Mercat del Born eren els elements d'un projecte per configurar un espai d'una gran qualitat urbana a l'àrea ocupada per la ciutadella militar. Una àrea que amb l'Exposició Universal de 1888 va esdevenir la carta de presentació al món de Barcelona i de Catalunya.

Dissabtes 13 de febrer, 27 de març, 10 d'abril i 22 de maig a les 10.30 h

A la recerca d'un nou estil. L'arquitectura historicista a l'Eixample

Els edificis que es van construir a Barcelona just abans de l'esclat del modernisme s'inspiraven en els estils del passat –el neomedievalisme, el neoràb i el neoclàssic, entre d'altres– i responien a un codi simbòlic d'identificació. El medievalisme romàntic és molt viu a les façanes de l'Eixample, de la mateixa manera que és present en la nomenclatura dels carrers de la nova Barcelona.

Dissabtes 27 de febrer i 24 d'abril a les 10.30 h

Josep Puig i Cadafalch i els codis de representació urbana

Amb la col·laboració de l'Institut Amatller d'Art Hispànic.

L'itinerari mostra la trajectòria de l'arquitecte Puig i Cadafalch mitjançant l'anàlisi de diverses obres seves a l'Eixample: la casa Amatller, Can Serra, la casa de les Punxes, la casa Pich i Pon, etc. L'arquitecte i historiador va assajar diferents codis estilístics amb vista a aconseguir el llenguatge òptim de representació urbana en cada circumstància històrica.

Dissabte 8 de maig a les 10.30 h

L'obertura de la via Laietana i la creació del Barri Gòtic

L'itinerari mostra quina era la percepció que es tenia del patrimoni històric i artístic a començament del segle XX, quan la via Laietana s'obrí pas a través de l'antic teixit urbà, i els debats que hi va haver a l'hora de donar forma a la nova avinguda i de monumentalitzar el centre històric amb motiu de la seva obertura.

Dissabtes 10 d'abril i 12 de juny a les 10.30 h

Les escoles Àngel Baixeras i Collaso i Gil. Modernitzar l'educació en el nou-cents

Amb la col·laboració de les escoles Àngel Baixeras i Collaso i Gil.

Itinerari en què es visiten els centres escolars Àngel Baixeras i Collaso i Gil, projectats educativament per Manuel Ainaud i arquitectònicament per Josep Goday, amb col·leccions excepcionals d'objectes i de material educatiu.

Dissabtes 17 d'abril i 5 juny a les 10.30 h

Barcelona en Diagonal

Una perspectiva sobre la trajectòria històrica de Barcelona i el paper articulador que el Pla Cerdà ha tingut dels temps contemporanis, sense allunyar-se mai més de cent metres de l'eix de la Diagonal, recorreguda de punta a punta. Un diàleg sobre les controvèrsies urbanes i urbanístiques inserides en les seves edificacions i els seus pai-

satges. *Trekking* urbà de 12 km, organitzat en tres sessions, d'un dia i mig de durada. Possibilitat d'allotjament.

Dissabtes i diumenges 10-11 d'abril, 22-23 de maig i 5-6 de juny a les 10 h

L'Eixample al Poblenou

En els inicis del Pla Cerdà el Poblenou respirava creixement, però al municipi de Sant Martí el pla fou poc respectat. Hi va sorgir un urbanisme de carrers tallats, en una zona on al segle XX es van succeir els experiments urbanístics, com ara les propostes del GATCPAC, incorporades pel Pla Comarcal, i les urbanitzacions de blocs als seus límits. Ara s'hi desenvolupa el cèntric 22@.

Dissabtes 20 de març i 29 de maig a les 10.30 h

CAFÈ MUSEU

El MUHBA ofereix una visita comentada a l'exposició Cerdà i Barcelona. La primera metròpoli, 1853-1897, seguida de la projecció d'un audiovisual que presenta exemples d'eixamples del segle XIX de ciutats d'arreu del món i un col·loqui acompanyat de cafè, tè, sucres i pastes.

Diumenges 11 i 25 d'abril i 9 de maig a les 17.30 h

INFANTS, JOVES I FAMÍLIES

Joc de descoberta. La pell de l'Eixample.

Activitat per a famílies. El MUHBA us proposa recórrer l'Eixample parant atenció a les façanes dels edificis i descobrint els diferents corrents estètics que han modelat la fesomia d'aquesta part de la ciutat que avui és el cor de la metròpoli barcelonina.

Diumenge 23 de maig a les 11 h

Casals dels Museus. Barcelona en 360°.

Amb motiu de l'Any Cerdà, el Museu Marès, el Museu Picasso i el MUHBA organitzen un casal per aprendre a llegir els paisatges urbans, comparant i descobrint molts secrets i moltes històries de la vida de la ciutat. La millor manera de divertir-se viatjant per la ciutat i de conèixer-ne el patrimoni, els carrers i les places, els comerços i la gent. S'utilitza el navegador web de l'Any Cerdà.

Casal d'hivern: 30 de gener, 6, 13, 20 i 27 de febrer, i 6, 13 i 20 de març.

Casal de primavera: 10, 17 i 24 d'abril, 8, 15, 22 i 29 de maig, i 5 de juny.

Edat: de 10 a 12 anys. Dissabtes, de 10 a 14 h

ESCOLES

El MUHBA posa a disposició del professorat tota una sèrie de material per preparar la seva unitat didàctica i ofereix la possibilitat que un educador/a del museu es desplaci al centre educatiu per tal de preparar la visita al museu amb l'alumnat.

L'ambició metropolitana en la creació de l'Eixample

La visita a l'exposició "Cerdà i Barcelona. La primera metròpoli, 1853-1897" i el taller que hi està vinculat permeten estudiar com la ciutat de Barcelona, a mitjan segle XIX, va passar de ser una plaça forta militar constreta dins de les muralles a convertir-se en una gran metròpoli amb un projecte d'Eixample il·limitat.

Visita taller per a ESO i batxillerat

Raó, passió i negoci en la construcció de l'Eixample

Recorregut pels punts de coincidència i de divergència entre el Pla Cerdà, les propostes arquitectòniques del modernisme i del noucentisme i la promoció immobiliària, des de finals del segle XIX fins a mitjan segle XX a l'Eixample. Itinerari que va de l'Illa de la Discòrdia fins als confins amb Gràcia, per tornar a baixar fins a la Pedrera. Itinerari per a ESO, batxillerat i cicles formatius

L'Eixample, la Ciutatella, el Born i l'Exposició Universal de 1888

El parc de la Ciutatella, el Born i el seu entorn configuren un espai d'una gran qualitat urbana, que amb l'Exposició Universal de 1888 va esdevenir un pol de gran qualitat formal. Així es va crear una àrea de nova centralitat urbana en la confluència entre el nucli consolidat de la ciutat, que hi afluïa pel carrer de la Princesa, i la nova ciutat que representava l'Eixample.

Itinerari per a segon cicle d'ESO i batxillerat

L'obertura de la Via Laietana i la creació del Barri Gòtic

L'itinerari mostra la percepció del patrimoni a principis del segle xx i els debats que es van produir a l'hora de donar forma a la nova avinguda i de monumentalitzar el centre històric. El Barri Gòtic, la plaça de Ramon Berenguer i el mateix Museu d'Història de Barcelona són fills de l'obertura d'aquesta via prevista a la reforma de la ciutat vella ideada per Ildefons Cerdà.

Itinerari per a segon cicle d'ESO i batxillerat

PUBLICACIONS

Glòria Santa-Maria, **Decidir la ciutat futura. Barcelona, 1959**, Col·lecció Pòsits, 1, Ajuntament de Barcelona, Institut de Cultura, MUHBA, Barcelona, 2010.

Marina López Guallar (curadora): **Cerdà i Barcelona. La primera metròpoli, 1853-1897**, Col·lecció Pòsits, 2, Ajuntament de Barcelona, Institut de Cultura, MUHBA, Barcelona, 2010.

IMPRESINDIBLE FER RESERVA PRÈVIA PER PARTICIPAR EN LES ACTIVITATS

Més informació www.museuhistoria.bcn.cat

Reserves:

Tel.: 93 256 21 22 / reserves-mhcb@bcn.cat

EXPOSICIÓ

Direcció MUHBA

Joan Roca i Albert

Comissariat

Marina López Guallar

Adjunta al comissariat

Glòria Santa-Maria

Assessoria general

Ramon Grau, Teresa Navas

Programes MUHBA

Mònica Blasco

Nous Projectes MUHBA

Carme García Soler

Coordinació de l'exposició

Patricia Puig (MUHBA)

Disseny del muntatge

Emiliana Design Studio

Disseny gràfic

La japonesa, Aina Obiols i Berta Obiols

Muntatge

CROQUIS

Revisió lingüística i traduccions

Caplletra

Tractament d'imatges

Jorge Agay

Conservació preventiva

Lídia Font, Anna Lázaro i Carla Puerto (MUHBA)

Transport d'originals

Cultural Sense

Restauració d'originals

Estudi B2, Rosa Marina Ruiz, Luz Morata i Carme Masdeu, Rita Udina

Emmarcat d'originals

Angle

Gestió d'assegurances

AON, Gil y Carvajal

Produccions audiovisuals

"Cerdà: contra la densitat, eixample" Francesc Muñoz (guió), Jaume Blanc (realització)

"El carrer de la Princesa, 1852-1858" / "Plans civils i plans militars sobre eixample, 1838-1853" / "Els plànols de 1859" / "Reelaboracions del plànol de 1859" / "Rondes o boulevard" Marina López (guió), a partir dels continguts del curs "Reconsiderant Cerdà", Jaume Blanc (realització)

"Record de la visita de la Reina Isabel II a la ciutat de Barcelona el 1860" Marina López i Glòria Santa-Maria (guió), Jaume Blanc (realització)

"Barcelona, l'expansió material de la ciutat" Mercè Tatjer (guió), Veclus (elaboració de la cartografia), Jaume Blanc (realització)

"Barcelona, visions de la primera metròpoli" Teresa Navas (guió), Estudio "nueve ojos" (realització), Carles Mora i Mariona Omedes (direcció), Josep Mª Balada (ajudant de muntatge), Ana Arribas (coordinació)

Comunicació

Isabel López Olmos (MUHBA)

Premsa

Lourdes Solana (MUHBA)

Activitats

Teresa Macià (MUHBA) amb la col·laboració de Gemma Bonet i Josep Liz

Visites i itineraris

Ciut'art

Fragment, Serveis Culturals

Màster en intervenció i gestió del paisatge per a la dinamització del patrimoni (Universitat Autònoma de Barcelona / MUHBA)

Assistència tècnica

Eulàlia Cartró, Judith Samsó i Montserrat Valero (MUHBA)

Atenció al públic

Carles Mela (MUHBA) i Ilíadas team

Seguretat

Senén Vallès (MUHBA) i Seguridad Exprés

Manteniment

Enric Alonso i Gregorio Aranda (MUHBA)

Administració

Assun Pinillos, Pepe Sánchez, Enriqueta Gresa i Florencio Santamaría (MUHBA)

Relacions externes

Jordi Carrió (MUHBA)

Organització

Museu d'Història de Barcelona (MUHBA), Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona

Sociedad Estatal de Conmemoraciones Culturales (SECC)

Prestadors de les obres exposades

Archivo-Biblioteca de la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando, Madrid; Ajuntament de Barcelona: Arxiu Municipal Administratiu; Arxiu fotogràfic de Barcelona; Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona; Arxiu Històric del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya; Centro de Historia y Cultura Militar. Barcelona; Família Santa-Maria Batlló; Ministerio de Cultura. Archivo General de la Administración; Museu d'Història de Barcelona (MUHBA); Patrimonio Nacional, Biblioteca del Palacio Real de Madrid; Real Academia de Bellas Artes de San Fernando (Madrid). Archivo-Biblioteca; Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi; Ramon Soley